

Samling af Afgørelser

FORSLAG TIL AFGØRELSE FRA GENERALADVOKAT
J. KOKOTT
fremsat den 11. april 2013¹

Sag C-492/11

**Ciro Di Donna
mod
Società Imballaggi Metallici Salerno Srl (SIMSA)**

(anmodning om præjudiciel afgørelse indgivet af Giudice di Pace di Mercato S. Severino, Italien)

»Direktiv 2008/52/EF — mægling i civile sager — obligatorisk mæglingsprocedure — adgang til domstolsprøvelse — effektiv domstolsbeskyttelse«

I – Indledning

1. Denne præjudicielle forelæggelse vedrører fortolkningen af Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2008/52/EF af 21. maj 2008 om visse aspekter af mægling på det civil- og handelsretlige område².
2. Baggrunden for de præjudicielle spørgsmål er de til gennemførelse af dette direktiv udstedte italienske bestemmelser³, der foreskriver en mæglingsprocedure for visse civilretlige tvister. Et mæglingsforsøg var efter italiensk ret i disse tilfælde en betingelse for, at et efterfølgende søgsmål kunne antages til realitetsbehandling. Desuden er der i italiensk ret forskrifter, der vedrører virkningerne af mæglingsproceduren på den efterfølgende retssag. Det var således eksempelvis muligt for retten at udlede beviser til ugunst for en part, der ikke havde deltaget i en obligatorisk mæglingsprocedure.
3. Den forelæggende har rejst spørgsmålet om, hvorvidt en sådan ordning er forenelig med EU-retten og navnlig med mæglingsdirektivet.
4. Efter afslutning af den skriftlige forhandling for Domstolen afsagde den italienske forfatningsdomstol imidlertid en dom, hvorved en række forskrifter i DL 28/2010 blev erklæret for forfatningsstridige, herunder den bestemmelse, der gjorde det obligatorisk at gennemføre en mæglingsprocedure. Spørgsmålet er herefter, om den præjudicielle forelæggelse i mellemtiden er blevet overflødig.

1 — Originalsprog: tysk.

2 — EUT L 136, s. 3 (herefter mæglingsdirektivet).

3 — Lovdekret nr. 28 af 4.3.2010 om gennemførelse af artikel 60 i lov nr. 69 af 18.6.2009 om mægling i civile og handelsretlige sager (herefter DL 28/2010).

II – Retsforskrifter

A – EU-retten

5. De relevante EU-retlige forskrifter i denne sag udgøres af direktiv 2008/52. Anvendelsesområdet herfor er fastsat i artikel 1, der bl.a. bestemmer:

»1. Formålet med dette direktiv er at lette adgangen til alternativ tvistbilæggelse og fremme mindelig løsning af tvister ved at tilskynde til anvendelse af mægling og sikre et afbalanceret forhold mellem mægling og retssag.

[...]«

6. Mæglingsdirektivets artikel 3 med overskriften »Definitioner« fastlægger:

»I dette direktiv forstås ved:

- a) »mægling«: en struktureret proces, uanset hvordan den benævnes eller omtales, hvorved to eller flere parter i en tvist selv forsøger på frivillig basis at nå frem til en aftale om bilæggelse af deres tvist med bistand fra en mægler. Processen kan indledes af parterne eller foreslås eller pålægges af en ret eller være foreskrevet i loven i en medlemsstat. Mægling omfatter mægling forestået af en dommer, der ikke er ansvarlig for en retssag om den pågældende tvist. Mægling omfatter derimod ikke forsøg på at bilægge en tvist under en retssag om den pågældende tvist, som gøres af den ret eller den dommer, der påkender sagen. [...]«

B – Italiensk ret

7. Mæglingsdirektivet blev gennemført i italiensk ret ved DL 28/2010⁴. Artikel 5 heri bestemmer, at en mæglingsprocedure i visse tilfælde er en betingelse for indgivelse af et søgsmål. Artikel 5, stk. 1, er affattet som følger:

»Inden anlæggelse af sager vedrørende sameje, tingslige rettigheder, bodeling, arv, familieretlige aftaler, leje, brugslån, forpagtning, skadeserstatning i forbindelse med trafikuheld, lægeansvar, injurier fremsat i pressen og andre medier eller forsikrings-, bank- og finansaftaler skal der gennemføres en mæglingsprocedure som omhandlet i dette dekret [...]. Gennemførelsen af mæglingsproceduren er en betingelse for at realitetsbehandle et retligt søgsmål. [...]. Hvis retten konstaterer, at mæglingen er påbegyndt, men ikke afsluttet, fastsætter retten datoen for næste retsmøde efter den i artikel 6 fastsatte frist. Det samme gælder, hvis der endnu ikke er gjort forsøg på mægling. I givet fald giver retten parterne en frist på 15 dage for fremsættelse af anmodningen om mægling. [...]«

8. Artikel 6 i DL 28/2010 regulerer varigheden af mæglingsproceduren og bestemmer:

»1. Mæglingsproceduren må ikke vare længere end fire måneder.

[...]«

⁴ — Nævnt ovenfor i fodnote 3.

9. Artikel 8 regulerer procedurans forløb og bestemmer følgende i stk. 5:

»5. Retten kan under den efterfølgende retssag udlede beviser af den omstændighed, at en part uden gyldig grund har undladt at deltage i mæglingsprocessen, jf. artikel 116, stk. 2, i den italienske retsplejelov (codice di procedura civile). Retten tilpligter den part, som i de i artikel 5 omhandlede tilfælde uden gyldig grund ikke har deltaget i mæglingsproceduren, at betale et beløb til statskassen, der svarer til den skyldige retsafgift.«

10. Artikel 11 vedrører indgåelse af forlig i forbindelse med mæglingen og fastsætter:

»1. I tilfælde af en mindelig aftale udfærdiger mægleren en protokol herom, som vedlægges aftaleteksten. Hvis parterne ikke når en aftale, kan mægleren fremsætte et forligsforslag. Mægleren fremsætter under alle omstændigheder et forligsforslag, hvis parterne samstemmende anmoder herom på et hvilket som helst tidspunkt under proceduren. Inden fremsættelsen af forligsforslaget oplyser mægleren parterne om de konsekvenser, der eventuelt kan følge af artikel 13.

2. Forligsforslaget meddeles parterne skriftligt. Parterne meddeler skriftligt mægleren inden syv dage, om de accepterer eller forkaster forslaget. Hvis der ikke svares inden fristens udløb, anses forslaget for forkastet. Medmindre parterne aftaler andet, må forslaget ikke indeholde henvisninger til de under mæglingsproceduren afgivne erklæringer eller de indhentede oplysninger.

[...]

4. Hvis mæglingen mislykkes, udfærdiger mægleren en procedureprotokol, der gengiver forslaget. Protokollen underskrives af parterne og mægleren, idet mægleren bevidner parternes underskrift eller manglende retsevne til at underskrive. Har en af parterne ikke deltaget i mæglingsproceduren, noterer mægleren dette i protokollen.

5. Procedureprotokollen indleveres til organets sekretariat. Parterne kan efter anmodning få tilstillet en kopi af protokollen.«

11. For så vidt angår omkostningerne ved mæglingsproceduren bestemmer artikel 13 følgende:

»1. Når afgørelsen af tvisten er identisk med forslagets indhold, og den vindende part har forkastet forslaget, udelukker retten erstatning af de omkostninger, som denne sidstnævnte har båret i perioden efter forslagets fremsættelse, og denne part tilpligtes at erstatte de af den tabende parts omkostninger, der kan henføres til denne periode, og at betale et beløb til statskassen, der svarer til den skyldige retsafgift. Retsplejelovens artikel 92 og 96 finder herved anvendelse. Bestemmelserne i dette stykke finder tilsvarende anvendelse for godtgørelse af mæglerens omkostninger og honorar til den sagkyndige, jf. artikel 8, stk. 4.

2. Når afgørelsen af tvisten ikke er identisk med forslagets indhold, kan retten – såfremt det er begrundet i tungtvejende og ekstraordinære forhold – alligevel udelukke erstatning af den vindende parts udgifter til godtgørelse af mæglerens omkostninger og honorar til den sagkyndige, jf. artikel 8, stk. 4. [...]

C – Den italienske forfatningsdomstols dom

12. Den 24. oktober 2012 afsagde den italienske forfatningsret dom nr. 272/2012, hvorved dele af DL 28/2010 blev erklæret for forfatningsstridige, navnlig artikel 5, stk. 1, artikel 8, stk. 5 og artikel 13 (med undtagelse af henvisningerne i denne bestemmelse til artikel 92 og 96 i den italienske retsplejelov, der imidlertid er uden betydning for denne sag).

III – Sagens faktiske omstændigheder og de præjudicielle spørgsmål

13. I hovedsagen er der tale om et erstatningssøgsmål som følge af en ikke-tilladt handling. *Ciro Di Donnas* køretøj blev beskadiget af en gaffeltruck tilhørende *SIMSA srl*⁵ på virksomhedens område. *SIMSA* har ikke bestridt, at virksomheden er ansvarlig for den skadevoldende handling, men er af den opfattelse, at det er firmaets forsikringsselskab, der skal dække skaden, hvorfor *Ciro Di Donna* endnu ikke har fået nogen erstatning udbetalt. Da *Ciro Di Donna* ikke har mulighed for at indstævne forsikringsselskabet direkte, har han indgivet et erstatningssøgsmål mod *SIMSA*. *SIMSA* begærede en udsættelse af retsforhandlingerne for at kunne adcitere forsikringsselskabet.

14. Den foreliggende ret har anført, at der også før adcitationen i henhold til artikel 5, stk. 1, i DL 28/2010 skal gennemføres en mæglingsprocedure mellem *SIMSA* og forsikringsselskabet. Retten har derfor rejst spørgsmålet om, hvilke frister der gælder for afslutningen af den første mundtlige forhandling – kun den 45-dages frist, der er fastsat i den italienske civilprocesret i tilfælde af adcitation, eller herudover tillige den fire-måneders frist, der i artikel 6, stk. 1, i DL 28/2010 er fastsat som den maksimale varighed af mæglingsproceduren.

15. Parterne har beklaget den dermed forbundne uforholdsmæssige forlængelse af procedurens varighed. På opfordring af *SIMSA*, der tvivler på, at DL 28/2010 er foreneligt med mæglingsdirektivet, har *Giudice di Pace di Mercato S. Severino* forelagt Domstolen følgende spørgsmål:

»Er artikel 6 og 13 i den europæiske konvention til beskyttelse af menneskerettigheder og grundlæggende frihedsrettigheder, artikel 47 i Den Europæiske Unions charter om grundlæggende rettigheder, der blev proklameret den 7. december 2000 i Nice, som tilpasset den 12. december 2007 i Strasbourg, Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2008/52/EF af 21. maj 2008 om visse aspekter af mægling på det civil- og handelsretlige område, det almindelige EU-retlige princip om effektiv domstolsbeskyttelse og mere generelt den samlede EU-ret til hinder for, at en medlemsstat i Den Europæiske Union indfører bestemmelser (såsom DL 28/2010 og ministerielt dekret nr. 180/2010, som ændret ved ministerielt dekret nr. 145/2011), hvorefter

- 1) retten under den efterfølgende retssag kan udlede beviser til ugunst for den part, der uden gyldig grund har undladt at deltage i en obligatorisk mæglingsprocedure
- 2) retten udelukker erstatning af de omkostninger, som den vindende part – der har forkastet forslaget – har båret i perioden efter forslagets fremsættelse, og den vindende part tilpligtes at erstatte de af den tabende parts omkostninger, der kan henføres til denne periode, og betale et yderligere beløb til statskassen, der svarer til den allerede indbetalte afgift (retsafgift), når afgørelsen af tvisten er identisk med indholdet i det forkastede forslag
- 3) retten – såfremt det er begrundet i tungtvejende og ekstraordinære forhold – alligevel kan udelukke erstatning af den vindende parts udgifter til godtgørelse af mæglerens omkostninger og honorar til den sagkyndige, selv om afgørelsen af tvisten ikke er identisk med forslagets indhold
- 4) retten skal tilpligte den part, som uden gyldig grund ikke har deltaget i mæglingsproceduren, at betale et beløb til statskassen, der svarer til den skyldige retsafgift
- 5) mægleren kan, eller skal, fremsætte et forligsforslag, selv om parterne ikke når en aftale, og selv om parterne ikke deltager i proceduren
- 6) tidsfristen for afslutningen af et mæglingsforsøg kan være på op til fire måneder

5 – Herefter »*SIMSA*«.

- 7) retssagen – selv efter tidsfristen på fire måneder fra procedurens påbegyndelse – først må anlægges, når mæglingsorganets sekretariat har udleveret mæglerens protokol om manglende aftale med en redegørelse for det forkastede forslag
- 8) det ikke kan udelukkes, at antallet af mæglingsprocesser mangedobles – hvilket forlænger tidsrummet for tvistbilæggelsen – et antal gange svarende til antallet af nye lovligt fremsatte anmodninger under den samme retssag, som i mellemtiden er påbegyndt
- 9) omkostningerne ved den obligatoriske mæglingsprocedure er mindst dobbelt så høje som de tilsvarende omkostninger for den retssag, som mæglingsprocedure skal forhindre, og denne ubalance forøges markant, efterhånden som tvistens værdi stiger (hvilket kan indebære, at mæglingen kan blive over seks gange dyrere end retssagen) eller i tilfælde af komplekse sager (fordi det bliver nødvendigt at udpege en sagkyndig for mæglingsparternes regning, som assisterer mægleren i forbindelse med tvister på områder, som kræver specifik teknisk kompetence, uden at den af den sagkyndige opstillede tekniske rapport eller de af den sagkyndige indhentede oplysninger kan anvendes i den senere retssag)?«

IV – Retsforhandlingerne for Domstolen

16. Efter afslutningen af skriftudvekslingen for Domstolen afsagde den italienske forfatningsdomstol dom nr. 272/2012, hvorved visse forskrifter, navnlig den, der indebar en forpligtelse til at gennemføre en mæglingsprocedure, før der blev anlagt en retssag, blev erklæret for forfatningsstridige.

17. På denne baggrund anmodede Domstolen ved skrivelse af 14. december 2012 den forelæggende ret om at klarlægge, hvilken retsvirkning den italienske forfatningsdomstols dom har for den præjudicielle forelæggelse og den nationale retssag. Den forelæggende ret svarede ved stillingtagen af 17. januar 2013, at den fortsat havde interesse i, at Domstolen besvarede spørgsmålene. Retten gav ikke nærmere oplysninger om den italienske forfatningsdomstols doms retsvirkninger og om grundene til, at den opretholdt sin anmodning.

18. Den italienske, den franske og den østrigske regering samt Europa-Kommissionen har afgivet indlæg i sagen.

V – Retlig gennemgang

19. Det er omtvistet, om anmodningen om præjudiciel afgørelse kan antages til realitetsbehandling. Kommissionen har med føje gjort gældende, at nogle af spørgsmålene er af hypotetisk karakter. Det er nemlig ikke indlysende, hvorledes den nærmere fremgangsmåde ved en mæglingsprocedure, eksempelvis for så vidt angår omkostningerne hertil, kan være af betydning for afgørelsen af den konkrete hovedsag. På Domstolens forespørgsel herom har den forelæggende ret vedrørende sagens formalitet kun anført, at den skal tage stilling til, hvornår retsforhandlingerne skal afsluttes, og derved skal afgøre, om varigheden af mæglingsproceduren skal tages i betragtning ved beregningen af fristen.

20. I det foreliggende tilfælde er det imidlertid fornødent at besvare spørgsmålet om, hvorvidt den præjudicielle forelæggelse allerede af denne grund – i det mindste delvist – fra begyndelsen skulle have været afvist. De for Domstolen foreliggende oplysninger viser nemlig, at de præjudicielle spørgsmål i hvert fald siden afsigelsen af den italienske forfatningsdomstols dom er af hypotetisk karakter.

21. Ifølge Domstolens faste praksis tilkommer det inden for rammerne af samarbejdet mellem Domstolen og de nationale retter i henhold til artikel 267 TEUF udelukkende den nationale ret, for hvilken tvisten er indbragt, og som har ansvaret for den retsafgørelse, som skal træffes, på grundlag af de konkrete omstændigheder i den sag, der verserer for den, at vurdere, såvel om en præjudiciel afgørelse er nødvendig for, at den kan afsige dom, som relevansen af de spørgsmål, den forelægger Domstolen⁶. I det omfang de af den nationale ret forelagte spørgsmål vedrører fortolkningen af en EU-retlig bestemmelse, er Domstolen følgelig i princippet forpligtet til at træffe en afgørelse. Domstolen kan kun afvise at træffe afgørelse i en præjudiciel sag, når det klart fremgår, at den af den forelæggende ret ønskede fortolkning eller vurdering af gyldigheden af en EU-retlig bestemmelse savner enhver forbindelse med realiteten i hovedsagen eller dennes genstand, når problemet er af hypotetisk karakter, eller når Domstolen ikke råder over de faktiske og retlige oplysninger, som er nødvendige for, at den kan give en relevant besvarelse af de forelagte spørgsmål⁷.

22. Det tilkommer imidlertid Domstolen undtagelsesvist at undersøge de omstændigheder, hvorunder en national domstol har forelagt en sag⁸. Den samarbejdsånd, i hvilken proceduren med præjudiciel forelæggelse skal forløbe, kræver nemlig, at den forelæggende ret for sit vedkommende tager hensyn til, at det er Domstolens opgave at bidrage til retsplejen i medlemsstaterne og ikke at skulle afgive responsa med henblik på hypotetiske spørgsmål⁹.

23. På forespørgsel har den forelæggende ret blot anført, at den fortsat har interesse i, at Domstolen besvarer de præjudicielle spørgsmål. Den har dog ikke nærmere redegjort for, hvorfor de forelagte spørgsmål efter den italienske forfatningsdomstols dom stadig skulle være af afgørende betydning for hovedsagen. De for Domstolen fremlagte oplysninger visere snarere, at de præjudicielle spørgsmål nu kun er af hypotetisk karakter. De vedrører nemlig enten direkte forskrifter i DL 28/2010, der blev erklæret for forfatningsstridige, eller også er de ikke længere af betydning for afgørelsen af tvisten i hovedsagen, efter at forpligtelsen til at gennemføre en mæglingsprocedure før et sagsanlæg bortfaldt. Der er intet, der tyder på, at de pågældende bestemmelser, til trods for at de blev erklæret for forfatningsstridige, stadig kunne være relevante for hovedsagen. En lignende præjudiciel forelæggelse fra en anden italiensk ret, der ligeledes vedrørte fortolkning af mæglingsdirektivet i relation til de af forfatningsdomstolen nu ophævede bestemmelser, blev af samme grund trukket tilbage¹⁰.

Det første til fjerde spørgsmål

24. Med det første til fjerde spørgsmål ønsker den forelæggende ret oplyst, om visse foranstaltninger, som retten i henhold til DL 28/2010 kan anordne, er forenelige med mæglingsdirektivet og den øvrige EU-ret. Spørgsmålene vedrører udelukkende forskrifter, der er blevet erklæret forfatningsstridige. Spørgsmålet om, hvorvidt de i det første til fjerde spørgsmål nævnte foranstaltninger er forenelige med EU-retten, har derfor kun hypotetisk karakter, og det er ikke længere nødvendigt, at Domstolen besvarer dem.

6 — Dom af 13.3.2001, sag C-379/98, PreussenElektra, Sml. I, s. 2099, præmis 38, af 23.4.2009, sag C-544/07, Rüffler, Sml. I, s. 3389, præmis 36, af 19.11.2009, sag C-314/08, Filipiak, Sml. I, s. 11049, præmis 40, af 7.7.2011, sag C-310/10, Agafitei m.fl., Sml. I, s. 5989, præmis 25, og af 15.1.2013, sag C-416/10, præmis 53.

7 — PreussenElektra-dommen, nævnt ovenfor i fodnote 6, præmis 39, Rüffler-dommen, nævnt ovenfor i fodnote 6, præmis 38, Filipiak-dommen, nævnt ovenfor i fodnote 6, præmis 42, dommen i sagen Agafitei m.fl., nævnt ovenfor i fodnote 6, præmis 27, og dommen i sagen Križan m.fl., nævnt ovenfor i fodnote 6, præmis 54.

8 — PreussenElektra-dommen, nævnt ovenfor i fodnote 6, præmis 39, Rüffler-dommen, nævnt ovenfor i fodnote 6, præmis 37, Filipiak-dommen, nævnt ovenfor i fodnote 6, præmis 41.

9 — Dom af 20.1.2005, sag C-225/02, Garcia Blanco, Sml. I, s. 523, præmis 28, af 8.9.2010, sag C-409/06, Winner Wetten, Sml. I, s. 8015, præmis 38, og af 26.2.2013, sag C-617/10, Åkerberg Fransson, præmis 42.

10 — Jf. beslutning om sletning fra Domstolens register af 8.2.2013, i sag C-464/11.

25. Det første præjudicielle spørgsmål vedrører den nationale rets mulighed for under en retssag, der følger efter en mægling, at udlede beviser til ugunst for en part, når denne part uden gyldig grund har undladt at deltage i en obligatorisk mæglingsprocedure. Denne mulighed var fastsat i artikel 8, stk. 5, første punktum, i DL 28/2010, der blev erklæret forfatningsstridig.

26. Det andet præjudicielle spørgsmål vedrører artikel 13, stk. 1, i DL 28/2010, hvori det var fastsat, at den kompetente ret kan pålægge den vindende part at betale sagsomkostninger, når parten har forkastet et forslag fra mægleren, der er identisk med den endelige retsafgørelse. Artikel 13, stk. 1, blev imidlertid ligeledes erklæret forfatningsstridig.

27. Med det tredje spørgsmål skulle det afklares, om det er i overensstemmelse med EU-retten, at den nationale ret, når det er begrundet i tungtvejende og ekstraordinære forhold, kan afskære den vindende part fra at få erstattet de udgifter, som vedkommende har afholdt til godtgørelse af mæglerens omkostninger og honorarer til den sagkyndige, selv om den afgørelse, hvorved retssagen afsluttes, ikke fuldt ud er identisk med mæglerens forslag. Dette var fastsat i artikel 13, stk. 2, i DL 28/2010, der ligeledes blev erklæret for forfatningsstridig.

28. Genstanden for det fjerde præjudicielle spørgsmål er ligeledes bortfaldet. Det vedrører den forfatningsstridige ordning i artikel 8, stk. 5, andet punktum, i DL 28/2010, hvorefter den part, der uden gyldig grund ikke har deltaget i mæglingsproceduren, skal betale et beløb til statskassen, der svarer til den skyldige retsafgift.

Det femte til niende præjudicielle spørgsmål

29. Besvarelsen af de øvrige spørgsmål er efter den italienske forfatningsdomstols dom heller ikke længere af betydning for afgørelsen af tvisten i hovedsagen. Det femte til niende spørgsmål vedrører nemlig den nærmere fremgangsmåde ved gennemførelse og afslutning af en mæglingsprocedure, denne procedures varighed og de omkostninger, der er forbundet hermed, hvorved det forudsættes, at mæglingsproceduren er obligatorisk. Det fremgår imidlertid ikke af sagsakterne, at der i det konkrete tilfælde skal gennemføres en mæglingsprocedure.

30. Som følge af den omstændighed, at artikel 5, stk. 1, i DL 28/2010 er forfatningsstridig, er parterne ikke længere forpligtet til at deltage i en mæglingsprocedure. Som det fremgår af den præjudicielle forelæggelse, har de i det konkrete tilfælde heller ingen interesse i at gennemføre en sådan procedure på frivillig basis. De har nemlig kritiseret den uforholdsmæssige forlængelse af procedures varighed, som mæglingen har medført. Det fremgår af de for Domstolen foreliggende oplysninger, at en mæglingsprocedure kun skulle gennemføres, fordi parterne efter italiensk ret var forpligtet hertil.

31. Domstolen har således fået forelagt en anmodning om præjudiciel afgørelse, der ikke længere er relevant som følge af ændrede retlige forhold. Domstolen bør udtale, at det ikke længere er fornødent at besvare anmodningen om præjudiciel afgørelse. Herved lægges der vægt på, at de præjudicielle spørgsmål ikke oprindeligt var irrelevante, men at de først efter indgivelse af anmodningen om præjudiciel afgørelse blev uden genstand, uden at retten dog af den grund trak anmodningen tilbage¹¹.

VI – Forslag til afgørelse

32. Herefter skal jeg foreslå Domstolen at træffe følgende afgørelse vedrørende de af Giudice di Pace di Mercato S. Severino forelagte spørgsmål:

»Det er ikke længere fornødent at besvare anmodningen om præjudiciel afgørelse.«

11 — Jf. i denne henseende mit forslag til afgørelse af 28.10.2004 i sag C-225/02, García Blanco, Sml. I, s. 523, punkt 36.